

Teema: Maantiede tiedeympäristön muutoksessa

Tieteellisen tutkimuksen toimintaympäristö on ollut Suomessa viime vuosina rajujen muutosten kohteena. Muutosten taustalla on tietoyhteiskunnan kehitykseen liittyvä tiedon ja osaamisen merkityksen kasvu, mutta myös julkiselle sektorille levinneet uudet johtamisen mallit, joista tunnetuin on niin sanottu uusi julkisjohtaminen (*New Public Management, NPM*). Suomessa tiedemaailman toimintaan ovat vaikuttaneet etenkin yliopistojen juridista asemaa muuttanut uusi yliopistolaki (2010) sekä uusi rahoitusmalli. *Terran* sivuilla on viime vuosina pohdittu muutosten vaikutusta maantieteen oppiaineen tulevaisuuteen (Granö 2010; Inkinen 2013; Linkola & Inkinen 2010; Mäki 2012; Inkinen 2013). Teemat ovat olleet esillä myös Maantieteen päivillä. Tähän teemakeskusteluun on koottu syksyllä 2013 Vaasassa järjestettyjen Maantieteen päivien paneelikeskustelujen satoa. Puheenvuorot pohjautuvat paneelin teemoihin, joita olivat maantieteen alan tutkimus- ja julkaisutoiminta oman laitoksen ja maantiedeyhteisön kannalta, suomalaisen maantieteellisen tutkimuksen tulevaisuus ja suomalaisten maantieteilijöiden arvostus, yliopistojen uuden hallinnollisen aseman ja rahoitusmallin merkitys maantieteen ja aluetieteen tutkimukselle ja opetukselle, maantieteellisen tiedon ja osaamisen näkyminen ja yhteiskunnallinen relevanssi, sekä Suomen Maantieteellisen Seuran asema tieteellisessä julkaisemisessa ja alan edistämisessä.

Maantieteen toimintaympäristön muutokset ja niihin liittyvät teemat ovat laajoja ja moninaisia. Puheenvuorojen kirjoittajat taustoittavat yliopiston hallinnollista muutosta ja esittävät näkemyksiä painottaen eri teemoja. Professori Jouni Häkli Tampereen yliopistosta kiteyttää tiedeympäristön muutokset mitattaviin tuloksiin, tuloksellisuuden korostamiseen ja kilpailuun. Hänen mukaansa mitaaminen voi muuttaa myös akateemisen työn käytäntöjä ja alueellisuutta. Professori Anssi Paasi Oulun yliopistosta kytkee muutokset yhtäältä laajempaan tiedontuotannon järjestelmään ja toisaalta osaksi yliopistojen uusliberalisoitumista. Akateemista tietoa ja tiedontuotantoa käsitellään nykyisin Paasin mukaan tavaranäköisenä, jonka arvo määräytyy markkinoilla. Akateeminen kapitalismi ja yksilöllistymisen rationaliteetti ehdollistavat tutkijoita ja opettajia kilpailemaan ja näkemään itsensä yrittäjinä, joiden menestys on heidän omisissa käsissään.

Paasin mainitsemien kehityksen vastapainona voivat mielestäni toimia tutkijatiimit ja yhteisölliset foorumit. Vaikka yliopistojen tulosohtaus ja autonomia ovat kiristäneet yliopistojen välistä kilpailua, kilpailun yksiköitä eivät ole niinkään maantieteen yksiköt vaan ennen kaikkea yliopistot. Yliopistojen sisällä voi olla erilaisia resurssien jakoperusteita ja indikaattoreita. Kilpailuyhteiskunnassa maantieteen laitosten ja oppiaineiden tulisi tehdä entistä enemmän yhteistyötä parantaakseen asemaansa kansallisella tiedon ja tieteen kentällä ja sitä kautta yliopistojensa sisällä.

Tiedeympäristön muutokset johtuvat yliopistojen ja ulkoisten ilmiöiden vuorovaikutuksesta, mutta ne eivät ole ehdottomia. Yliopistot ovat reagoineet muutospaineesiin samankaltaisesti, niin sanotun suuruuden ekonomian logiikan mukaisesti. Tämä on ollut opetus- ja kulttuuriministeriön ohjauksen tavoitteena. Reagoinnin seurauksena maantieteen laitokset ja oppiaineet ovat päässeet tai joutuneet organisatorisiin yhteistyökuviioihin muiden oppiaineiden kanssa. Helsingin ja Turun yliopistoissa on luotu suurlaitoksia geologian oppiaineen ja Itä-Suomen yliopistossa historian oppiaineen kanssa. Tampereen ja Vaasan aluetieteen oppiaineet ovat liittyneet hallintotieteiden tutkimus- ja koulutusohjelmiin. Professori Jukka Käyhkö ja yliopistonlehtori Sanna Mäki Turun yliopistosta kuvaavat Turussa tapahtunutta laitosten yhdistämistä ja toteavat, että muutokset tai lakkautukset eivät välttämättä johdu alan huonoudesta tai tarpeettomuudesta vaan siitä, että ala ei sovi yliopistojen ja tiedekuntien laajempiin suunnitelmiin. Joka tapauksessa hallinnolliset muutokset voivat vaikuttaa maantieteen tutkimukseen ja opetukseen.

Maantieteen ja aluetieteen laitosten ja oppiaineiden hallinnollisia muutoksia ja niiden vaikutuksia voi tarkastella historiallisten institutionalistien luomien jäsenysten avulla (Streeck & Thelen 2005). Hallinnolliset uudistukset voivat tulla yliopistoihin niin, että uusi hallintomalli korvaa kokonaan vanhan (*displacement*), niin että vanha hallinnollinen malli muuttuu muotoaan (*conversion*), tai niin että vanha malli vain menettää merkityksensä (*exhaustion*). Maantieteen oppiaineiden osalta yleisin muutos näyttää olevan tilanne, jossa laitosrakenne muuttuu olennaisesti tai se korvautuu uudella. Joskus luodaan vanhojen hal-

linnollisten rakenteiden päälle uusia kerrostumia. Kuvaan omassa puheenvuorossani tilannetta, jossa yliopistojen uusi tulosohtaus on korvannut vanhat ohjauksen muodot. Vain muutos on pysyvää ja jatkuvat muutokset tuovat uusia kerrostumia hallinnollisiin rakenteisiin (*layering*). Kun uudet hallinnolliset muodot liitetään kerrostumina vanhojen rakenteiden päälle, fragmentoi se toimintaa ja työtä aiempaa enemmän.

Maantieteen kenttä on hajanainen eikä alalla ole selvää ”peruslaitoksilla” tuotettavan sisällön kautta määrittyvää identiteettiä. Maantieteellistä tutkimusta ja aluetutkimusta tehdään myös yliopistojen laitosten ja oppiaineiden ulkopuolella esimerkiksi yliopistokeskuksissa sekä sektori-tutkimuslaitoksissa. Tutkimusjohtaja Juha Alarinta Seinäjoen yliopistokeskuksesta valottaa kirjoituksessaan yliopistokeskuksen toimintaa maantieteellisen ja aluetutkimuksen näkökulmasta. Maantiede on keskeisessä roolissa uusissa monitieteisissä tutkimussuuntauksissa, joita ovat maaseutututkimus, kaupunkitutkimus, ympäristötutkimus sekä suunnittelututkimus. Näistä tutkimussuunnista nousee myös maantieteen yhteiskunnallinen relevanssi.

Kirjoittajat pohtivat jonkin verran tieteellisten julkaisujen ja yliopistojen kolmannen tehtävän välistä dilemmaa. Maantieteilijöiden tulisi kirjoittaa laadukkaita kansainvälisiä julkaisuja ja osallistua kansallisiin, maantieteellisiä teemoja käsitteleviin keskusteluihin aluekehityksestä, ympäristökysymyksistä, suunnittelusta ja kehityksestä. Kirjoittajien mukaan molemmat tehtävät ovat tärkeitä ja tutkijat voivat painottaa kansainvälistä ja kansal-

lista julkaisutoimintaa eri tavoin. Toiset keskittyvät perustutkimukseen ja toiset soveltavaan tutkimukseen. Erilaiset roolit rikastavat ja laventavat tieteenalan näkyvyyttä ja vaikuttavuutta. Samalla erimerkiksi sosiaalisen median kehitys synnyttää uusia vaikuttamisen kanavia.

Hallinnollisista uudistuksista ja maantieteen oppiaineen kohtaamista ongelmista huolimatta kaikki kirjoittajat ovat yhtä mieltä siitä, että maantieteellisen tutkimuksen tulevaisuus on Suomessa valoisa. Alalle on yhteiskunnallista kysyntää ja suomalaiset maantieteilijät julkaisevat kansainvälisesti laajasti. Lisäksi ainakin osa maantieteen yksiköistä on onnistunut erinomaisesti tutkimuksen arvioinnissa. Oulun yliopiston maantieteen ja Tampereen yliopiston aluetieteen saama tutkimuksen huippuyksikkö on upea saavutus yksikön vetäjiltä. Lisäksi se edistää maantieteen näkyvyyttä ja terävöittää alan profilia ainakin suomalaisessa tiedeyhteisössä. Koko maantiedeyhteisö voi iloita ja hyötyä huippuyksikön menestyksestä.

Maantieteen päivät ja niiden paneelit lisäävät yliopistojen ja laitosten vuoropuhelua ja kannustavat vaihtamaan kokemuksia. Ne voivat edistää myös maantieteen yhteisöllistä ja ammatillista identiteettiä. Lupaavasta tulevaisuudesta kielii myös opiskelijoiden antama palaute, jonka mukaan Vaasan Maantieteen päivät auttoivat heitä hahmottamaan maantieteen monipuolisuutta sekä tulevaisuuden tutkimuskohteita ja urasuuntia.

SEIJA VIRKKALA

*Aluetiede,
Vaasan yliopisto*